

İBÂZİYYE MEZHEBİNE HAS ABDESTİ BOZAN DURUMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sadi Ölmez*

Öz

Abdesti bozan durumların istinbât edildiği ilk kaynak Kur'an'dır. Bunun dışında sünnette de Kur'an'da zikredilmeyen bazı hususlar abdesti bozan durumlar olarak zikredilmektedir. Fıkıh mezhepleri abdesti bozan durumların belirlenmesinde Kur'an ve sünnet ışığından hükümler bina etmişlerdir. Ortak kaynaklara müracaat etmelerine rağmen fıkıh mezheplerinin abdesti bozan durumlar hususunda ittifak ettiklerini söyleyemeyiz. Bundan ötürü fikhî bir mezhepte abdesti bozan bir durum diğer bir mezhepte abdesti bozmamaktadır. Örneğin Şâfiî mezhebinde namahrem bir bayana ten temasında bulunma abdesti bozarken Hanefî mezhebinde bu durum abdesti bozmamaktadır. Ancak bu iki mezhep dışındaki diğer fikhî mezheplerde gerek Şâfiî gerekse de Hanefî mezhebinin görüşüne yakın görüşleri bulmak mümkündür. Diğer bir ifadeyle söz konusu örneğin sadece o mezhebe ait olup da başka bir mezhepte olmaması gibi bir durum söz konusu değildir. İbâziyye mezhebinde abdesti bozan durumlar incelendiğinde görülecektir ki, abdesti bozan bazı durumlar sadece İbâziyye mezhebi tarafında zikredilmiş olup diğer fikhî mezheplerin hiçbirinde abdesti bozan durumlar olarak geçmemiştir. Örneğin İbâziyye mezhebinde giybet, yalan, laf taşıma, namahreme bakmak abdesti bozan durumlardandır. Buna ek olarak küfretmek, insanlara hakaret ve onlarla alay etmek de abdesti bozan durumlar arasında zikredilmiştir. Ayrıca giybeti dinleme de mezhebe göre abdesti bozan durumlardandır. Abdesti bozan bu durumlar mezhep kitaplarında birkaç genel başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklar, bazı şeylere bakmanın abdestin bozması, bazı şeyleri söylemenin abdesti bozması, bazı şeyleri dinlemenin abdestin bozması ve bazı şeylere dokunmanın abdestin bozması şeklindedir. Araştırmamızda İbâziyye mezhebine özgü abdesti bozan durumları ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Mezhep, İbâziyye Mezhebi, Abdest.

EVALUATION OF THE SITUATIONS THAT INVALIDATE THE IBADIYYA MADH HAB

Abstract

The first source in which the situations that invalidate the wudu are derived from the Qur'an. Apart from this, some issues that are not mentioned in the Qur'an are also mentioned in the Sunnah as situations that invalidate wudu. Fiqh madhhabs have established provisions in the light of the Qur'an and Sunnah in determining the situations that invalidate wudu. Although they refer to common sources, we cannot say that the fiqh sects agree on the issues that invalidate wudu. Therefore, a situation that invalidates wudu in

* Dr. İslam Hukuku.

e-mail: sadiolmez@gmail.com, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-1270-6815>

Atıf/Citation: Ölmez, Sadi. "İbâziyye Mezhebine Has Abdesti Bozan Durumların Değerlendirilmesi". *BAiD* 16 (Aralık 2022), 73-90.

one sect of jurisprudence does not invalidate wudu in another madhhab. For example, in the Shâfi'i madhhab, skin-to-skin contact with a foreign woman invalidates the wudu, while in the Hanafi madhhab, it does not. However, it is possible to find views close to the views of both Shafi'i and Hanafi madhhabs in other fiqh madhhabs apart from these two sects. In other words, it is out of question that the sample in question belongs only to that sect but not to any other sect. When the situations that invalidate the wudu in the Ibadiyya sect are examined, it will be seen that some of the situations that invalidate the wudu were only mentioned by the Ibâziyya sect, and they were not mentioned in the taharet section as the situations that invalidate the wudu in any of the other fiqh sects. For example, backbiting, lying, speaking out, and looking at one's namahram are the conditions that invalidate wudu in the Ibadiyya sect. In addition to this, swearing, insulting and mocking people are also mentioned among the situations that invalidate wudu. Also, listening to backbiting is a condition that invalidates wudu according to the madhhab. The sect has evaluated these situations that invalidate wudu under several general headings. It is discussed as breaking the wudu by looking at some things, breaking the wudu by saying some things, breaking the wudu by listening to some things, and breaking the wudu by touching some things. In this study, we will try to reveal that these special situations, which are mentioned in the Ibâziyye sect, are not found in other sects, but only in the Ibadiyya madhhab.

Keywords: Islamic Law, madhhab, Ibadiyya madhhab, Ablution.

Giriş

Günümüze kadar ulaşabilmiş olmasına rağmen bir fikhî mezhep olduğu çok bilinmeyen İbâziyye, sahip olduğu köklü birikim ve sistematığıyla müstakil bir fikhî mezheptir. Hatta kendi iddialarına göre İslâm tarihinde teşekkül eden ilk fikhî mezheptir. Dolayısıyla diğer mezheplerden bazı konularda farklı görüşlere sahip olması olağandır. İbâziyye mezhebi özellikle tâhâret ve namaz bahislerinde kendine has birtakım görüşlere sahiptir. Tahâret kısmı kapsamına giren abdest bölümünde birçok farklı görüşe sahip olması nedeniyle müstakil çalışmalara konu edinmesi önem arz etmektedir. Bundan ötürü bu çalışmamızda abdest kısmını konu edinerek İbâziyye mezhebine has olan görüşleri ele almaya çalışacağız. İbâziyye mezhebinde ahlâka aykırı birçok davranış abdesti bozan durumlar arasında zikredilmektedir. Örneğin yalan, gıybet, laf taşıma, namahreme bakma, alay etme, lakap takma ve hatta haram olan bir maddeyi yemek abdesti bozan durumlar arasında zikredilmiştir. Öne sürmüş oldukları tüm bu görüşlerinin delillerini de zikretmişlerdir. Genel olarak abdesti bozan farklı durumları birkaç başlık altında zikretmenin daha uygun olacağı kanısındayız. Bu başlıkları şöyle sıralamak mümkündür.

- 1-Necis bir maddeyi dokunmanın abdeste etkisi.
- 2-Bazı sözlerin telaffuzu ve bu sözlerin dinlenilmesinin abdeste etkisi.
- 3-Bazı şeylere bakmanın abdeste etkisi.
- 4-Haram yiyeceklerin abdeste etkisi.

1. Necis Bir Maddeye Temas Etmenin Abdeste Etkisi

Necasetten sakınma tüm fikhî mezheplerin üzerinde hassasiyetle durdukları konulardan biri olmuştur. İbâziyye mezhebi necaset meselesi üzerinde diğer mezhepler gibi durmakla birlikte onlara göre necis bir maddeye dokunmak abdesti bozmaktadır. Daha doğru bir ifadeyle abdestli birinin ıslak bir şekilde necis bir maddeye isteyerek veya istemeyerek temas etmesi abdesti bozmaktadır.¹

İbâzî alimlerden Sâlimî (ö. 1332/1914) necis bir maddeye temas etmenin abdesti bozan durumlar arasında olduğunu söyledikten sonra delil olarak “Sizden birine namazdayken kusma, burun kanaması veya mezi akıntısı isabet ederse, abdest alsın”² ile “(bedenden) akan her kan için abdest alınmalıdır”³ rivayetlerini zikreder. Bu iki rivayet İbâziyye mezhebinin bahsi geçen konu hakkındaki delillerindendir. Aslında burun kanaması, kusma ve mezi akıntısı başka mezheplerde⁴ de abdesti bozan durumlardandır. Ancak İbâziyye mezhebi dışındaki diğer bazı mezheplere göre abdestin bozulması zikri geçen şeylerin vücuda temas etmesinden dolayı değil vücuttan sadır olmalarındandır. Fakat İbâziyye mezhebi abdestin bozulmasını bu maddelerin vücuttan sadır olmasına değil vücuda temas etmesine bağlamaktadır. Bu minvalde bir annenin bebeğinin altını temizlemesi sırasında elinin yahut vücudunun diğer

1 Muhammed b. İbrâhim Kindî, *Beyanu’s-şer’* (Umân: Vizâretü’l-Evkâf ve Şûnu’d-Diniyye, 1983), 8/141-180; Nurettin Abdullah b. Humejd Sâlimî, *Meâricü’l-amâl* (Umân: Vizâretü’l-Evkâf ve Şuûnu’d-Diniyyet, 2010), 1/230; Ebû Sâkin Âmir b. Ali b. Seyfâl Şemmâhi, *Kitabu’l-idâh*, (Umân: Vizâretü’l-Evkâf ve Şuûnu’d-Diniyye, 2011) 1/133; Abdullah b. Muhammed b. Abdullah Sâlimî, *Mevsûatü’l-fikhi-ibâdî* (Umân: Vizâretü’l-Evkâf ve Şûnu’d-Diniyye, 2017) 3/141; Abdulaziz b. Hâc b. İbrahim Sumeynî, *et-Tacu’l-manzûm*, 1/433; Ebû Câbir, *el-Câmi’* (Umân: Vizâretü’t-Turâsi’l- Kiyem ve’s-Sekâfe 2009), 1/162.

2 Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd İbn Mâceh, *Sünenü İbn Mâceh* (Lübnan: Dâru’l-İhyâu’l-Kutûbi’l-Arabiyye), 1/385.

3 Ebu Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdi b. Mes’ut b. Nu’man b. Dinar Dârekutnî, *Sünenü Dârekutnî* (Beyrut: Muessetu’r-Risâle 2004), 1/287.

4 Hanefî mezhebinde kusma, burun kanaması ve mezi abdesti bozan öğeler arasındadır. Bkz: Ali b. Ebû bekir b. Abdulhalîl Merğînânî, *Metnu bidâyeti’l-mümteidi* (Kâhire:Mektebetu Ali Sebeh), 1/4. Malikî ve Şâfiî mezhebinde mezi ortak oldukları nokta. Bkz: Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Keyrevânî, *Metnu risâle*, (Beyrut: Daru’l-Fikr), 1/10; Muhammed Zehrî Ğamravi, *es-Siracu’l-vehhac* (Beyrut: Dâru’l-Kutûbi’l-İlmiyye, 2005), 12. Hanbelî mezhebi ise (fâhiş) kusma ve bedenden (fâhiş) kanın akmasını abdesti bozan şeyler arasında görmektedir. Bkz: Ömer b. Hüseyin b. Abdullah Ebû Kâsım, *Metnu’l-Herkî ‘ala mezhebi Ebi Abdullah Ahmed b. Hanbel eş-Şeybanî* (Beyrut:Daru’s-Sahâbe li’t-Turas, 1993), 14.

bir bölgesinin çocuğun dışkısına temas etmesi durumunda annenin abdesti bozulmaktadır. İbâziyye mezhebi dışındaki Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde bu durum abdesti bozan şeyler arasında zikredilmemiştir. Buna benzer olarak İbâziyye mezhebinde necis sayılan köpek ve domuza ıslak bir şekilde dokunmak da abdesti bozmaktadır.⁵

İbâzî fakîhlerin delil olarak zikrettiği rivayetlerde, “Kime kusma isabet ederse” örneğinde olduğu gibi, necis maddelerin tene temas etmesi anlamı bulunmaktadır. İbâzî fakîhler rivayetlerdeki isabet etmeyi vücuda değme/temas etme olarak anlamlandırmışlardır. Bundan ötürü bedene temasın doğrudan anlaşılacağı kaynaklar zikredilmemiştir. Nitekim Sâlimî İbâziyye hadis kaynağı olan *Müsned*'inde ‘kim kusarsa abdest alsın’⁶ hadisini bahsi geçen bölümde zikretmemiştir.⁷ Çünkü bu rivayetten tene temas etme anlamı bulunmamaktadır. Bütün bu farklı anlamlandırmaya rağmen İbâziyye mezhebine göre necis bir maddenin ister bedenden çıksın isterse de dışarıdan gelsin vücuda temas etmesi abdesti bozmaktadır.

1.1. Ölünün Vücuduna Temasın Abdesti Bozması

Bir önceki konuyla benzerlik arz eden başka bir konu, ölmüş birinin vücuduna dokunmanın abdeste olan etkisidir. İbâziyye mezhebine göre ölmüş birinin tenine dokunma abdesti bozmaktadır.⁸ İbâziyye mezhebi dışındaki diğer mezheplerde ölen birinin tenine dokunma abdesti bozmamaktadır.⁹ Ancak burada akıllara hemen şu soru gelmektedir. Yukarıda abdesti bozan şeyler arasında necis bir maddeye temas edilmesi zikredilmişti. İbâzî fakihlere göre ölmüş bir Müslümanın bedeni necis midir? İbâzî fakihler ölüye dokunmanın abdesti bozan şeyler arsından zikredilmesinin mezkûr sebepten ötürü olmadığını vurgulamaktadırlar. Mezhepte var olan bu görüşün dayanağı مس

⁵ Ebû Tâhir İsmail b. Musa, Cîtalî, *Kavâidu'l-İslâm* (Ummân: Mektebetu'd-Dârimî, 2015), 1/257; Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/232.

⁶ Abdullah b. Hâmid Sâlimî, *Şerhu'l-câmi' sâğir müsnedü imam Rebi'* (Ummân: Mektebetu İmâm Nureddin es-Sâlimî, 2017), 1/224.

⁷ Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/230.

⁸ Şemmâhî, *Kitâbu'l-idâh*, 1/133; Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/235.

⁹ Alâuddin Ebû Bekir b. Mes'ud Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i fi tertibî's-şerâ'i'* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2010), 1/257; Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd el-Kûrtûbî, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetül muktesid* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2003), 1/81; Muhammed b. İdris Şâfiî, *el-Umm* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2011), 2/46; Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kûdame, *el-Mûğnî* (Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2004), 1/247.

الميت ينقض الوضوء “ölüye dokunmak abdesti bozar” hadisidir.¹⁰ Şemmâhî (ö. 792/1279) bu hadiste İbn Hibbân’ı (ö. 354/965) kaynak olarak gösterir. Ancak söz konusu esere baktığımızda konuya ilişkin kısımda böyle bir hadise rastlayamadık. İbn Hibbân’ın (ö. 354/965) *Sahîh*’inde geçen ve konuyla alakalı bölümde, “cenazeyi taşıyanın abdest almasının emredilmesi” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca söz konusu bölümde “Kim ki ölüyü yıkarsa gusül abdesti alsın ve kim ki ölüyü taşırsa abdest alsın”¹¹ hadisi de geçmektedir. Şemmâhî’nin belirttiği gibi “ölüye dokunmanın abdesti bozacağı” şeklinde herhangi bir ifadeye rastlayamadık. Ancak Şemmâhî’nin eserinde var olan anlamın bizatihi hadis kaynağında olmamasına rağmen zikri geçen hadis kaynağının haşiyesinde ‘ölüyü taşımak’ ifadesiyle kastedilenin ölüye temas olduğu zikredilmektedir.¹² Şemmâhî’nin bu yorumu hadisin lafzı gibi aktardığı ihtimali ağır basmaktadır.

İbâzîlere göre ölmüş birinin tenine dokunmanın abdeste etkisi konusunun bir başka boyutu da bulunmaktadır. O da İbâziyye mezhebinin bu meseleyi velâyet ve berâet çerçevesinde ele almasıdır. Ölen kişi mezhebin kaidelerine göre velî ise ona temas abdesti bozmamaktadır. Ancak ölen kişi velî değil ise teması abdesti bozmaktadır.¹³ Dolayısıyla mezhebin ilginç bir ayrıma gittiğini söylemek mümkündür. Bu durum İbâziyye mezhebinin kendilerinden olmayan diğer Müslümanlar hakkındaki görüşleri önemlidir. Buradaki ayırımın Hâricîlik anlayışı doğrultusunda değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Daha düzgün bir ifadeyle kendilerini sürekli Hâricîlikten uzak bir mezhep olarak tanımlayan İbâzîlerin, burada Hâricîlik anlayışı doğrultusunda kendilerinden olmayan Müslümanları farklı yorumlamaları, mezhebin Hâricîlikten uzak olduğu anlayışıyla çelişmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Ölen birine temas etme ve temastan sonra abdest alma konusu bazı mezhep kaynaklarında da geçmiştir. Ancak ölüye temasta bulunma sonucu İbâziyye mezhebinde olduğu gibi abdest almanın gerekli olmayıp müstehâp olduğu

¹⁰ Şemmâhî, *Kitâbu’l-idâh*, 1/133.

¹¹ Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Me’bed İbn Hibbân, *el-İhsân fi takrîb sahîh İbn Hibbân* (Beyrut: Muessetu’r-Risâle, 1988), 3/435-436-437.

¹² İbn Hibbân, *el-İhsân fi takrîb sahîh İbn Hibbân*, 3/437.

¹³ Muhammed b. Câfer Ebû Câbir el-İzkevî *el-Câmi’* (Umân: Vizâretu’l-Evkâf ve Şuûnu’d-Diniyye, 2018),1/162.

zikredilmiştir.¹⁴ Dolayısıyla İbâziyye mezhebi bu konuda diğer dört mezhepten farklı bir görüş ortaya koymuştur.¹⁵

1.2. Tırnak ve Saçın kesilmesinin Abdeste Etkisi

İbâziyye mezhebinde abdesti bozmaya doğrudan ya da dolaylı etki eden bir husus da tırnak ve saçların abdest alındıktan sonra kesilmesidir. Bu durum Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî kaynaklarında da geçmekte, ancak abdesti bozan şeyler kapsamında değerlendirmektedir. Dolayısıyla tırnak veya saçın kesilmesinin abdesti etkilediği veya kesilen yerlerin ıslatılması gibi bir durumun gerekliliği söz konusu edilmemektedir.¹⁶

İbâzî fakîhlere göre abdest alındıktan sonra tırnağın ya da saçın kesilmesi abdesti etkilemektedir.¹⁷ Mezhepteki hâkim görüşe göre abdest aldıktan sonra kişi kestiği tırnağın mahallini ıslatmalıdır. Kesilen tırnak mahalli ıslatılmadan kılınan namazın iade edilmesi gerekmektedir.¹⁸ Mezhepteki bir başka görüşe göre ise abdestten sonra tırnakların kesilmesi abdesti bozmaktadır.¹⁹ Ayrıca mezhepte tırnağın kesilme şekli ve bunun abdeste etkisi de tartışılmıştır. Örneğin tırnak dişle koparılmışsa abdest bozulurken tırnak makası gibi aletlerle kesilmişse abdest bozulmaz. Ayrıca İbâziyye mezhebine göre yara kabuklarının kopması/koparılması da abdest üzerinde etkiye sahiptir. Kopan ya da koparılan kabuk canlı ise abdest bozulur. Ancak deri kurumuş ve canlı değilse o zaman koparılması abdesti bozmaz.²⁰

¹⁴ İbn Kûdame, *el-Mûğnî*, 1/247; Salih b. Abdullah Fevzân, *el-Mulalhâsu'l-fikhiyye* (Riyad: el-Matmaatu'd-Diniyye, 1423), 1/62.

¹⁵ Bu konu, İbâziyye kaynaklarında uzun uzadıya ele alınmıştır. Makalenin hacmini aşacağından konuyu uzatmak istemedik. Sadece bu kadarıyla iktifa edeceğiz. Ancak temas edilen ölünün Müslüman veya kâfir olması durumundaki hükmün ne olacağı tartışılmıştır. Hatta Müslüman ise mütevellî mi (yani İbazi i'tikadı üzerine mi?) gayri mütevellî mi olduğuna dair tartışmaları yapılmıştır. Bkz. Şemmâhî, *Kitâbu'l-idâh*, 1/134.

¹⁶ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i fi tertibi's-şerâi'* 1/262; Muhammed b. Abdullah Haraşî, *Şerhu Muhtasâr Halil* (Beyrut: Dâru'l-Fikr), 1/126; Şâfiî, *el-Umm*, 2/47; Zekerîyya b. Muhammed b. Ahmed es-Suneykî, *el-Ğureru'l-behiyye fi şerhi behçetil verdiyye* (Kahire: el-Matba' el-Meymeniyye), 1/92; Fevzân, *el-Mulalhâsu'l-fikhiyye*, 1/63.

¹⁷ Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/223-224.

¹⁸ Sumeynî, *et-Tâcu'l-manzûm*, 1/436.; Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/223-224.

¹⁹ Sumeynî, *et-Tâcu'l-Manzûm*, 1/436.

²⁰ Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/223; Sumeynî, *et-Tâcu'l-manzûm*, 1/437.

Aslında bu görüşlerin oluşmasının altında yatan neden, kabuk tutan yaranın kendisiyle ilgili olmayıp söz konusu mahallin altından çıkan sıvının kan gibi necis görülüp görülmediği hususundaki ihtilafıdır.²¹

İnsan derisinin kopması ya da koparılması esnasında ortaya çıkan sıvının hükmünü kana kıyas edenler, çıkan rutubetin kan gibi necis olduğu hükmüne varmış ve dolayısıyla abdestin bozulacağını söylemişlerdir. Yara kabuğunun kesilmesi sonucunda ortaya çıkan sıvının kanla bir alakasının olmadığını söyleyenlere göre ise bu durum abdesti bozmamaktadır.²²

2. Bazı Davranışların Abdesti Bozması

İbâziyye mezhebine özgü abdesti bozan durumlardan bazıları konuşmayla, bazıları dinlemeyle ve bazıları da bakmayla ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle İbâziyye mezhebine göre yalan ve gıybet abdesti bozmaktadır. Buna ek olarak yalan ve gıybeti dinlemek de abdesti bozar. Ayrıca namahrem birine bakmak da mezhebe göre abdesti bozmaktadır. İbâziyye mezhebinin bu farklılıklarını aşağıda delilleriyle açıklamaya çalışacağız.

2.1. Yalanın Abdeste Etkisi

İbâziyye fakihlerin çoğuna göre yalan abdesti bozmaktadır.²³ Nitekim mezhebin müftâ-bih görüşü de budur. Hemen hemen tüm mezhep kaynaklarında abdesti bozan durumlar bahsinde yalanın abdesti bozduğu mezhep görüşü olarak zikredilmektedir. İbâziyye mezhebinin bu sonuca kıyasla vardığını söylemek mümkündür. Ancak bu konunun delillendirilmesinde birtakım problemlerin olduğunu söylemek de mümkündür. Dolayısıyla mezhebin bu görüş hakkındaki delili üzerine biraz durmak istiyoruz. Mezhebin hadis kaynağı olan *Müsned*'de yalanın abdesti bozduğuna yönelik herhangi bir rivayet bulunmamakla birlikte²⁴ bu görüşe kıyas yoluyla varıldığı söylenebilir. Her ne kadar bazı İbâzî kaynaklarında الكذب و الغيبة ينقضان الوضوء "yalan ve

²¹ Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/223.

²² Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/223; Sumeynî, *et-Tâcu'l-manzûm*, 1/437.

²³ İbn Bereke, *Kitâbu'l-câmi'* 1/204; Muhammed b. Yusuf Eттаfeyyîş, *Şerh Kitabu'n-neyl ve şifau'l-'alil* (Cidde: Mektbetu'l-irşâd, 1972), 1/126; Kindî, *Beyânu's-şer'*, 8/187; Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/384; Şemmâhi, *Kitâbu'l-idâh*, 1/127; Sâlimî, *Mevsûatü'l-fıkhi-İbâzî*, 3/139; Sumeynî, *et-Tâcu'l-manzûm*, 1/448.

²⁴ Ebû Ya'kûp Yusûf b. İbrahim Vercelânî, *Kitâbu't-tertîb* (Maskat: Mektebutu Maskat, 2019), 68-147.

gıybet abdesti bozar” rivayeti delil olarak zikrediliyorsa da²⁵ mezhebin hadis kaynağında ‘yalan’ ibaresi bulunmamaktadır.²⁶ Fakat buna rağmen Şemmâhî ve Sâlimî Rebi’ b. Habib’in (ö. 180/797) *Müsned*’inde olmamasına rağmen ‘yalan’ kelimesini zikretmişlerdir. Delil olarak zikredilen bu hadiste ‘yalan’ ibaresinin olmayışından ötürü İbn Ca’fer (ö. 300/913?) gibi bazı İbâziyye alimleri yalan konuşmanın abdesti bozmayacağını belirtmişlerdir.²⁷ Bütün bu tartışmalara rağmen İbâziyye mezhebine göre yalan abdesti bozmaktadır.

Yalanın gıybet gibi abdesti bozan şeyler arasında sayılması bazı İbâzî fakîhlerce şöyle açıklanmıştır: *ولا صوم الا بالكف عن محارم الله* “Oruç ancak Allah’ın haram kıldığı şeyleri yapmamakla olur” hadisindeki *محارم الله* “Allah’ın haram kılması” ilkesine göre o’nun haram kıldığı şeylerin yapılması ibadeti etkiliyorsa haram olan yalan konuşmanın da abdesti bozması gerekmektedir. Çünkü haram, gıybet ve diğer günahları kapsadığı gibi, yalanı da kapsamaktadır.²⁸ Bu tür çözümlerden ziyade mezhebin bu konudaki delili yukarıda da dediğimiz gibi yalanın gıybet ve küfürlü konuşmaya kıyas edilmesidir. Nitekim İbâziyye mezhebi bu konuda Hz. Aişe validemizin kıyasını zikreder. Hz. Aişe’nin kötü söz söylemeyi abdesti bozan şeyler arasında gördüğü rivayet edilmiştir. Hz. Aişe şöyle demiştir; “sizden birisi temiz olan bir yiyeceği (deve eti, ateşte pişmiş yemek) abdesti bozan şeyler arasında görürken²⁹, kardeşine söylediği kötü sözü abdesti bozan şeyler arasında nasıl olur da görmez.” İbâziyye’ye göre Hz. Aişe yalan konuşmayı abdesti bozan şeyler arasında görmektedir.³⁰ Hz. Aişe’nin bu kıyasını delil kabul eden İbâzî fakîhler yalan konuşan birinin abdestinin bozulacağını söylerler.

Sonuç olarak İbâziyye mezhebinin kesin görüşüne göre yalan konuşmak abdesti bozan durumlar arasındadır.

²⁵ Salimi, *Meâricu’l-amâl*, 1/372; Şemmâhî, *Kitabu’l-idâh*, 1/127; Sumeynî, *et-Tacu’l-manzûm*, 1/448.

²⁶ Ebû Yakup Yusuf b. İbrahim Vercelânî, *Kitâbu’t-tertîb*, (Maskat: Mektebetu Maskat, 2019), 68-147; Sâlimî, *Şerhu’l-câmi’ sâğir müsnedü imâm Rebi’*, 1/218. الغيبة تفتقر الصائم وتنقض الوضوء.

²⁷ İbn Ca’fer, *el-Câmi’*, 1/195.

²⁸ Sâlimî, *Şerhu’l-câmi’ sâğir müsnedü imâm Rebi’*, 2/31.

²⁹ Burada kastedilmek istenen şey, deve eti veya ateşte pişen yiyeceği yedikten sonra abdest alıp almama tartışmalarıdır.

³⁰ Mustafa Sâlih Bâcû, *Menhecû’l-ictihat inde’l-İbâziyye* (Maskat: Mektebetu Cîlî’l-Vâ’id), 356.

2.2. Gıybet ve Nemimenin Abdeste Etkisi

İbâziyye mezhebine has abdesti bozan durumlardan biri de gıybet ve laf taşımanın abdesti bozmasıdır.³¹ Gıybet ve laf taşıma Kur'an ve sünnette sakınılması gereken çirkin ve kötü şeyler olarak zikredilmiştir. Tüm İslâmî mezhepler gıybet ve laf taşımanın sakınılması gereken kötü davranışlar olduğu konusunda hemfikir olmalarına rağmen İbâzî mezhebi dışındaki diğer mezhep kaynaklarında³² gıybet ve laf taşımanın abdesti bozduğuna dair ciddi bir görüş bulunmamaktadır.³³

İbâziyye mezhebinin bu konudaki delili Rebi' b. Habib'nin *Müsned*'inde geçen *الغيبة و النميمة فطر الصائم و تنقض الوضوء*³⁴ "gıybet ve laf taşıma orucu bozduğu gibi abdesti de bozar" anlamındaki hadistir.

2.3. Lanet okumak, Küfretmek, Müstehcen ve Kırıcı söz sarf etmek ve lakap takmanın Abdeste Etkisi

İbâziyye mezhebinde lanet okuyan, küfreden, müstehcen söz, lakap takan ve hakaret içeren kelimeler sarf eden birinin abdesti bozulur. Mezhep

³¹ Kindî, *Beyânu's-şer'*, 7/187; Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/384; Şemmâhî, *Kitâbu'l-idâh*, 1/127; Sâlimî, *Mevsûatü'l-fikhi-İbâzî*, 3/139; Sumeynî, *et-Tâcu'l-manzûm*, 1/448.

³² Dört mezhep kaynaklarına baktığımızda bu durumların yani yalan, nemime, gıybet ve ileride temas edeceğimiz şehvetle bakma kötü söz ve hakaret gibi bazı şeylerin de zikredildiğini görmekteyiz. Yani bu anlayış ve yaklaşımların sadece İbâziyye mezhebinde varmış gibi algılanması son derece yanlış olmaktadır. Belki yegâne farkı şöyle açıklayabiliriz; İbâziyye mezhebinin abdesti bozan şeyler olarak gördüğü bu hususlar, diğer mezhep kaynaklarında zikrolunmakla birlikte abdesti bozan şeyler arasında zikredilmemişlerdir. Dolayısıyla dört mezhebe göre bu hususlar İbâziyye mezhebinde olduğu gibi abdeste herhangi bir etkide bulunmazlar. Hatta İbn Kudâme *el-Muğni*'de bu konuya şöyle temas eder. '(yukarıda zikri geçen bu filler) aslında abdesti bozmamaktadır. Ancak öncekilerin birçoğundan rivayet edilen şey, onların bu durumlar karşısında abdest tekrarlamayı emrettikleridir. Bu durum bizce istihbâtan başka bir şey olamaz. Çünkü bu görüşü destekleyecek deliller bulunmamaktadır. Yine aynı şekilde Mevsilî'de bu konuya temas eder. Bu konu (gıybetin bazı ibadetlere etkisi) hakkında bir hadisin de var olduğunu belirtir. Ancak gıybetin bazı ibadetlere tesirde bulunmayacağına dair icma'nın olduğunu söyler. Dolayısıyla üzerine icma' olan bir konuda hadise itibar! edilemeyeceğini söyler. Bkz. Abdullah b. Mahmud. B. Mevdud Mevsilî, *Kitâbu'l-ihyâr li't-t'ali'l-muhtâr*, (Beyrut: Dâru'l-Marife 2004), 1/182; Ebû'l-Abbâs Şihabuddin Ahmed b. İdris Karâfi, *ez-Zahire* (Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 2010), 1/236; Şâfiî, *el-Umm*, 2/46; İbn Kûdame, *el-Mûğni*, 1/227.

³³ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i fi tertîbi's-şerâ'i* 1/257; Mevsilî, *Kitabu'l-ihyâr li't-t'ali'l-muhtar*, 1/173; İbn Rüşd el-Kürtübî, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetül Muktesid*, 1/81; Şâfiî, *el-Umm*, 2/46; İbn Kûdame, *el-Mûğni*, 1/247.

³⁴ Vercelânî, *Kitâbu't-tertîb*, s. 68; Sâlimî, *Şerhu'l-câmi' sâğir müsnedü imâm Rebi'*, 2/31.

kaynaklarına baktığımız zaman bu tür sözlerin abdesti bozan şeyler arasında zikredildiği görülecektir. Abdesti bozan bazı sözlere örnek verecek olursak, ‘köpek, sıska, şişman’ gibi bir insanı hoşlanmadığı bir lakap veya söz ile çağırarak veya ‘topal, kör,’ gibi kişide var olup da onu rahatsız eden bir kusur ile çağırarak veyahut ‘aptal cimri, sakar’ ifadeleri gibi rencide eden bir sıfatla sıfatlandırma gibi. Ayrıca hak etmediği halde bir insana, bir beldeye, bir hayvana veya herhangi bir varlığa lanet okumak da abdesti bozan hususlar arasındadır. Ayrıca bazı insanî uzuvların müstehcen anlamda zikredilmesi, kişinin kendi eşini, çocuğunu, çalışan elemanını azarlaması da İbâziyye mezhebine göre abdesti bozan şeylerdendir.³⁵

Bu tür telaffuzların abdesti bozacağına dair deliller İbâziyye kaynaklarında mevcuttur. Mesela Kindî (ö. 508/1115), bu tür çirkin ve kötü sözlerin abdesti bozan şeyler arasında olması gerektiğinin delilini Hz. Aişe’den nakledilen ‘Sizden biri ateşte pişen bir yemek yedikten sonra abdest alırken nasıl olur da kardeşine kötü ve çirkin bir söz yönelttikten sonra abdest almaz’ anlamındaki rivayetine dayandırır. Aişe validemiz kötü ve çirkin sözlerden sonra abdest almanın ateşte pişen yemekten sonra abdest almaktan daha gerekli bir husus olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır.³⁶

Bu konu ile alakalı olarak Mezhep kaynaklarında zikredilen başka bir delil ise, Rabi’ b. Habib’e dayandırılan şu rivayettir: كل شيء خبيث من الكلام فهو ينقض الوضوء. ³⁷ “Kötü ve çirkin tüm sözler abdesti bozar.” Fakat Rabi’ b. Habib’e dayandırılan bu rivayeti Müsned’inde göremedik.³⁸ Dolayısıyla bu konu hakkında zikredilen delillerin bizi tatmin etmediğini belirtmek isteriz.

Sonuç olarak İbâziyye mezhebinde yukarıda zikri geçen sözlerin abdesti bozan şeyler arasında zikredildiği mezhep kaynaklarında sabittir. Dolayısıyla İbâziyye mezhebine göre böyle sözler sarf eden birinin abdesti bozulmuş olur.

³⁵ Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed İbn Bereke, *Kitâbu'l-câmi'* (Maskat: Vizâretu't-Turâs ve's-Sekâfe, 2017), 1/204; İbn Ca'fer, *el-Câmi'*, 1/169; Kindî, *Beyânu's-şer'*, 8/187; Sâlimî, *Meâricu'l-amâl*, 1/389; Şemmâhî, *Kitâbu'l-idâh*, 1/129-130; Sâlimî, *Mevsûatü'l-fikhi-İbâzî*, 3/139; Sümeynî, *et-Tâcu'l-manzûm*, 1/449.

³⁶ Şemmâhî, *Kitâbu'l-idâh*, 1/131-132.

³⁷ Şemmâhî, *Kitâbu'l-idâh*, 1/132.

³⁸ Şemmâhî'nin *İdâh* adlı eserinde bu konuyla alakalı bölümde Rabi' b. Hâbib'e dayandırılan bu rivayetin alındığı kaynak belirtilmemektedir. Bk. Şemmâhî, *Kitâbu'l-idâh*, 1/132.

2.3. Namahreme Bakmanın Abdeste Etkisi

İbâziyye mezhebine göre bazı şeylere bakmak abdesti bozmakta olup mezhep kaynaklarında bu konu “*bakmayla abdestin bozulması*” başlığı altında incelenmiştir. İbâzî fakihler, bilerek mahremi olamayan birine şehvetle bakmayı abdesti bozan şeyler arasında zikretmiştir. Ayrıca erkeğin veya kadının birbirlerinin avret mahalline bakmasını da abdesti bozan şeyler arasında değerlendirmişlerdir.³⁹ Mezhepte ayrıca bir evin içine gizlice bakmanın, bir kişinin yazdığı esere onun izni olmadan bakmanın da (yani kişilerin özel hayatına izinleri olmadan bilerek bakmanın) abdesti bozan şeyler arasında zikretmişlerdir.⁴⁰ Tabi burada mezhebin özellikle vurguladığı husus, bir kadına bakmanın abdesti bozabilmesi için, bu bakışların şehvetle olmasıdır. Mezhebe göre şehvetsiz bir bakışın abdeste herhangi bir olumsuz etkisi yoktur.⁴¹ Yine İbâziyye mezhebine has olan başka bir durum da bir insanın kendi avret mahalline bakması meselesidir. İbâziyye mezhebine göre hiçbir sebep olmaksızın bir insanın kendi avret mahalline bakması da abdesti bozmaktadır.⁴²

İbâziyye mezhebine göre birtakım şeylere bakmayla abdestin bozulmasının delilleri Nur Suresi'nin 30 ve 31. ayetlerinin⁴³ yanı sıra, 'لعن الله الناظر والمنظور اليه' "Bakana da kendisine baktırana da Allah lanet etmiştir." hadisi⁴⁴ ile 'من سبقه ' بصره الي البيوت فقد دمر' "Kim ki insanların hanesine bakarsa izinsiz girmiş gibi

³⁹ Ebû Câbir, *el-Câmi'*, 1/195; Kindî, *Beyânu's-şer'*, 8/158; Salimi, *Meâricu'l-amâl*, 1/259; Şemmâhi, *Kitabu'l-idâh*, 1/144; Sâlimi, *Mevsûatü'l-fıkhi-İbâzî*, 3/142; Sumeynî, *et-Tacu'l-manzûm*, 1/443.

⁴⁰ Ebû Câbir, *el-Câmi'*, 1/165; Şemmâhi, *Kitabu'l-idâh*, 1/145-146.

⁴¹ Kindî, *Beyânu's-şer'*, 8/158; Salimi, *Meâricu'l-amâl*, 1/259; Şemmâhi, *Kitâbu'l-idâh*, 1/144; Sâlimî, *Mevsûatü'l-fıkhi-İbâzî*, 3/142; Sumeynî, *et-Tâcu'l-manzûm*, 1/443.

⁴² Ebû Câbir, *el-Câmi'*, 1/164.

⁴³ 'Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır- Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar'.

⁴⁴ Muhammed b. Abdullah el-Hatîb el-Ömerî, Tebrizî, *Mişkatu'l-mesâbîh*, (Beyrut: el-Mektebe İslâmiyye, 1985), 2/936.

olur” hadisi⁴⁵ ve ‘من نظر في كتاب اخيه بغير اذنه فكانما ينظر في النار...’ “kardeşinin kitabına izinsiz bakan kişi ateşe bakmış gibi olur.” hadisleridir.⁴⁶

İbâziyye mezhebi bu delillere dayanarak bir erkeğin yabancı bir bayana veya bir bayanın yabancı bir erkeğe şehvetli bakmasını ayrıca insanların özel hayatına yahut kişisel eşyalarına izinsiz bakılmasını abdesti bozan fiiller arasında saymaktadır.⁴⁷

2.4. Dinlemeyle Abdestin Bozulması

İbâziyye mezhebine has abdesti bozan durumlardan biri de bazı sözlere kulak misafiri olmaktır.

Gıybet, abdesti bozduğu gibi onu dinlemek, kişilerin özel sırlarını duymaya çalışmak, insanların ev hallerindeki konuşmalarını kasıtlı dinlemek, müzik aletlerinin çıkardığı sesleri dinlemek ve kişinin özel durumları gereği çıkardığı sesleri bilinçli bir şekilde dinlemek İbâziyye mezhebine göre abdesti bozmaktadır.⁴⁸

Yukarıda zikri geçen ve sadece İbâziyye mezhebine has olan bu durumlar mezhebin diğer mezheplerden bariz bir şekilde ayrıldığı noktalar. Her birinin dayandığı deliller olmakla birlikte gözden kaçırılmaması geren önemli husus, bunların hepsinin ‘mâsiyet’ kapsamında değerlendirilmesidir. Yukarıda abdesti bozan ve mezhebe has olan bu görüşlerin temel dayanak noktasının günah

⁴⁵ Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed. İbrahim b. Osman el-Hâvestî el Absî, Ebî Şeybe, *Musânnâf İbn Ebî Şeybe* (Riyad: Mektebetu’r-Rüşd, 1409), 5/294.

⁴⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ala sahîheyn* (Beyrut: Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, 1990), 4/300.

⁴⁷ Diğer mezheplerde olmayan bu ve benzeri bazı durumların İbâziyye mezhebinde var olmasının delili olarak bazı hadisler zikretmiştik. Fakat İbâziyye mezhebi dışında diğer mezheplerin bu tür meseleleri ahlaki anlamda tartıştığı ve ibadete somut etkisi olmadığını görmekteyiz. İbâziyye mezhebinin, zikredilen delilleri sağlam ve bağlayıcı olarak kabul etmesinde mezhepte etkili olan Haricî bakış açısının olduğu görülmektedir. Her ne kadar İbâzî’ler Haricî’lerle olan ortak noktalarının çok az olduğunu söylüyorlarsa da, Mezhebin anlayışı üzerinde etkili olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. İslâmî ilkelerin tavizsiz yaşanması ve yaşatılması ilkesinden taviz vermeyen mezhebin yalan, nazarı haram vb gibi bir Müslümanda olmaması gereken durumları bir müeyyideye bağlaması son derece normaldir. Hatta İbâzî dışındaki bazı Haricî fırkaların, yalan ve nazarı haramda ısrarın şirk olacağı yönünde beyanlarının o fırkaların ana fikirleri arasında sayılması, bu mesele hakkındaki Haricî anlayışın etkisini ortaya koymaktadır. bk. Ebî Hasan Alî b. İsmail, Eş’arî, *Makâlâtü’l-İslâmiyyin ve ihtilâfu’l-musallîn* (Beyrut: Dar Sâdir, 2006), 62.

⁴⁸ Şemmâhî, *Kitâbu’l-idâh*, 1/152-153; Salimi, *Meâricu’l-amâl*, 1/365.

işleme olduğu anlaşılmaktadır. Zaten İbâziyye kaynaklarında günah işlemenin abdesti bozacağı görüşü açıkça bulunmaktadır. Mezhep kaynaklarında bu fikir açıkça beyan edilmiş olup hatta pek çok örneğini de görmek mümkündür. Mesela Sâlimî, vücudunda tüy olmayan köse bir erkeğe bakmanın bir bayana bakmak gibi abdesti bozup bozamayacağı meselesini şöyle izah eder: *“Bize göre köse birine bakmanın hükmü erkeğin erkeğe bakması gibidir.⁴⁹ Yani ona bakılması abdesti bozmaz. Fakat o kişiye şehvetle bakılması abdesti bozar. Ancak dikkat edilmesi gereken husus burada abdestin bozulmasının nedenidir. Yani abdestin bozulma nedeni o kişiye bakılması değil şehvetli bakma sonucu oluşan günaha binaendir.”⁵⁰* Her ne kadar ayrı ayrı tasnife tabi tutulmuş olsalar da, kanaatimizce tümünün altında barındığı yegâne dayanak noktasının günah işleme meselesi olduğu fikri açıktır.⁵¹ İbâzî alimlerinden olan Ebî Hasan el-Bisyevî (ö.364/975) mâsiyetin abdesti bozmada etkili olduğunu ve Allah’ın haram kıldığı tüm şeylerin abdesti bozduğunu söylemektedir. Ayrıca yukarıda belirtilen şeylere ek olarak şunları zikretmektedir. *“Batıl yollarla ve insanlara zulmederek insanların mallarını kendi zimmetine geçirmek, leş, kan, domuz eti ve Allah dışında herhangi bir şey için kesilen hayvanın etine yemek abdesti bozmaktadır. Yani kısacası Allah ve Resul’ünün haram saydığı tüm şeyler pistir. Bu pis olan şeyler de abdesti bozmaktadır,”⁵²* diyerek yukarıda da zikrettiğimiz gibi mezhepte mâsiyetin abdesti bozduğunu söylemektedir.

3. Haram Yiyeceklerin Abdestin Bozması

İbâziyye mezhebine has abdesti bozan şeylerden biri de zaruret halinde tüketilen haram yiyeceklerdir. Bunu daha açık ifadelerle şöyle açıklayabiliriz. Bilindiği üzere İslâm dininde yenmesi haram olan yiyecekler bulunmaktadır. Bu

⁴⁹ Emrede (köse) bakmanın hükmü ile ilgili Şâfiî mezhebinde de mezhep içi ihtilaf söz konusudur. İbn Hacer el-Heytemî, Nevevî’nin görüşünü mutemet kabul ederek fitneden emin olsa bile emrede bakmanın câiz olmadığını ifade etmiştir. Remlî ise babası Şehâbeddin er-Remlî, Ensârî ve Şirbînî ile beraber Râfiî’nin görüşünü mutemet kabul ederek fitneden emin olduğunda emrede bakmanın câiz olduğunu, haram olması halinde kadınlar gibi örtünmekle emredilmelerinin gerekeceğini ifade eder. Daha fazla bilgi için bk. Mahsum Aslan, *Şâfiîler’de Mezhep İçi İhtilaf: Heytemî ve Remlî Örneği* (İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları 2022), 270-271.

⁵⁰ Sâlimî, *Meâricu’l-amâl*, 1/254.

⁵¹ Sâlimî, *Meâricu’l-amâl*, 1/365.

⁵² Ebî Hasan Alî b. Muhammed, Bisyevî, *Cami’ Ebî’l-Hasan el-Bisyevî* (Maskat: Vizâretu’l-Evkâf ve Şûnu’l-Diniyye, 2008), 2/921.

yiyeceklerin bir kısmı ayetle diğer bir kısmı da hadisle belirtilmiştir. Ayet⁵³ veya sünnetle yenmesi haram olan yiyecekler ancak zaruret⁵⁴ halinde yenilebilmektedir. Bu durumda da mükellef için herhangi bir günah yoktur. Normal şartlarda haram olan bu maddeler zarurete binaen mübâh olmaktadır. İbâziyye mezhebi de haram olan bu maddelerin zaruret halinde mübâh olduğunu belirtmektedir. Ancak mezhebe göre bu maddeler zatı itibarıyla necis olduklarından yenmeleri durumunda abdesti bozmaktadırlar.⁵⁵ Haram olan bu yiyeceklerin yenmesinin abdesti bozacağını Citâli şöyle açıklamaktadır: *“Yenilmesi yasaklanan domuz, murdar hayvan, kan gibi bazı maddeler zaruret halinde mükellef için mübâh olabilmektedir. Ancak bu maddeler zaruret haline binaen mübâh kılınmışlarsa bile necistirler. Dolayısıyla bu necis maddeleri yiyen bir insanın abdesti bozulmaktadır”*⁵⁶ diyerek diğer mezheplerde olmayan bir görüşün İbâziyye mezhebinde olduğunu söylemektedir.

Yukarıda abdesti bozan şeylerin incelendiği kısma bakılacak olursa İbâziyye mezhebinde necis bir maddeye temasta bulunmanın abdesti bozduğu görülecektir. Ancak burada abdestin bozulma sebebinin necis bir maddeye dokunmak olmadığı, abdesti bozan şeyin o maddeyi yemek olduğu anlaşılmaktadır. Bundan ötürü iki durumun birbirinden ayırt edilmesi ve farklı başlıklar altında incelenmesi daha isabetli görülmüştür.

Sonuç

Abdesti bozan durumlarda İbâziyye mezhebinin kendine has bazı görüşleri vardır. Bu farklı görüşler onu diğer mezheplerden bariz bir şekilde ayırmıştır. İbâzî fakihler bazı meseleleri fıkıh ahlak ilişki içerisinde değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonucu olarak da İbâzî fakihler birtakım davranışların ahlakî olamayacağını dolayısıyla bu durumların şer’î bir cezaya tabi tutulması gerektiği sonucuna varmışlardır. Ancak İslâm hukukunda ahlakî öğretilerin

⁵³ “De ki: Bana vahyolunanda, (bu harâm dediklerinizi) yiyen kimse için harâm edilmiş bir şey bulamıyorum. Ancak leş, akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pistir- ya da Allah’tan başkası adına bağızlanmış bir fısk (murdar olmuş hayvan) olursa başka (bunlar harâmdır). Ama kim çaresiz kalırsa, (başkasının hakkına) saldırmamak ve (zorunluluk) sınırı(nı) aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabbin bağışlayandır, esirgeyendir.” En’am, 6/145.

⁵⁴ “Ama kim çaresiz kalırsa, (başkasının hakkına) saldırmamak ve (zorunluluk) sınırı(nı) aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabbin bağışlayandır, esirgeyendir.” En’am, 6/145.

⁵⁵ Citâli, *Kavâidu’l-İslâm*, 1/257.

⁵⁶ Citâli, *Kavâidu’l-İslâm*, 1/257.

sıklıkla dillendirilmesi fıkıhın sadece ahlakî değerler üzerine mi yoksa naslara mı dayanması gerektiği durumunu ortaya çıkarmıştır. İbâzîler, yalan, gıybet, nemime, hakaret, alay ve kişinin mahremine izinsiz bakma halleri, ahlakî açıdan son derece kötü davranışlar olarak görmüş ve abdesti bozan durumlar olarak değerlendirmiştir. Ancak bununla birlikte, her bir durumun tafsilatlı bir şekilde abdesti bozduğuna yönelik gerek İbâzî gerekse de İbâzî mezhebi dışındaki kaynaklarda delillerin olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

İbâzî fakihler zikri geçen abdesti bozan durumlar bahsinde birçok sonuca kıyas yoluyla ulaşmışlardır. Örneğin İbâzî hadis kaynağında yalanın abdesti bozduğuna yönelik bir hadis olmamasına rağmen, yalanın abdesti bozması gıybetle kıyas edilmiştir. Çünkü İbâzî hadis kaynağında gıybetin abdesti bozduğu zikredilmiştir. İbâzî mezhebine has abdesti bozan durumların hemen hemen tümüne kıyas yoluyla vardıklarını söyleyebiliriz. İbâziyye mezhebinin diğer mezheplerde olmayan bu hükümlere ulaşmasının sebebi, mezhepte ihtiyat unsurunun çok sıkı işletilmesinden de kaynaklanmaktadır. Mezhep bu mekanizmayı birçok fikhî meselede uygulamıştır. Bu bağlamda fiilî sünnetin kavli sünnete tercih edilmesi de yine ihtiyat doğrultusunda olmuştur. Çünkü mezhep, kavli sünnetin o anki kişinin durumuna has olabilme ihtimalinden ötürü, fiilî sünneti önclemiştir. Bu durum da ihtiyata verilen önemin bir sonucu olarak algılanabilir.

Her ne kadar ihtiyat önemli bir durum olsa da fıkıhın naslar ışığında oluşturulması gerekmektedir. İbâzî fakihlerinin, yasaklanan bazı davranışları gayrî ahlakî ve günah olmaları cihetleriyle abdesti bozan şeyler olarak görmeleri neticesinde tüm yasakların da abdesti bozması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim mezhep fakihlerinden olan Bisye'î bu doğrultuda tüm yasaklanan fiillerin abdesti bozan durumlar arasında olması gerektiğini ve bu minvalde hırsızlık, yol kesme gibi yasakların da abdesti bozduğunu söylemektedir. Ancak fikhî hükümlerin yegâne dayanağı olan naslardan bağımsız sadece haram olma hasebiyle müeyyidelerin oluşturulması birçok meseleye yeni boyutlar taşımak anlamına gelir.

Kaynakça

Aslan, Mahsum. *Şâfiîler'de Mezhep İçi İhtilaf: Heytemî ve Remlî Örneği*. İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları 2022.

- Bisyevî, Ebî Hasan Alî b. Muhammed. *Cami' Ebî'l-Hasan el-Bisyevî*. Maskat: Vizâretu'l-Evkâf ve Şûnu'd-Diniyye, 2008.
- Cîtâlî, Ebû Tâhir İsmail b. Musa. *Kavâidu'l-İslâm*. Umân: Mektebetu'd-Dârimî, 2015.
- Dârekutnî, Ebu Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdi b. Mes'ut b. Nu'man b. Dinar. *Sünenü Dârekutnî*. Beyrut: Muessetu'r-Risâle 2004.
- Ebî Şeybe, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed. İbrahim b. Osman el-Hâvestî el Absî. *Musânnâf İbn Ebî Şeybe*. Riyad: Mektebetu'r-Rüşd, 1409.
- Ebû Kâsım, Ömer b. Hüseyin b. Abdullah. *Metnu'l-Herkî 'ala Mezhebi Ebi Abdullah Ahmed b. Hanbel eş-Şeybanî*. Beyrut:Daru's-Sahâbe li't-Turas, 1993.
- el-İzkevî, Muhammed b. Câfer Ebû Câbir. *el-Câmi'*. Umân: Vizâretu'l-Evkâf ve Şuûnu'd-Diniyye, 2018.
- es-Suneykî, Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed. *el-Ğureru'l-behiyye fi Şerhi Behçetil Verdiyye*. Kahire: el-Matba' el-Meymeniyye, 2001.
- Eş'arî, Ebî Hasan Alî b. İsmail. *Makâlâtü'l-islâmiyyin ve ihtilâfu'l-musallîn*. Beyrut: Dar Sâdir, 2006.
- Ettafeyyiş, Muhammed b. Yusuf. *Şerh Kitabu'n-neyl ve Şifau'l'alil*. Cidde: Mektbetu'l-İrşâd, 1972.
- Ğamravi, Muhammed Zehrî. *es-Siracu'l-vehhac*. Beyrut: Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, 2005.
- Haraşî, Muhammed b. Abdullah. *Şerhu muhtasâr Halil*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1997.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz b. Me'bed. *el-İhsân fi takrîb sahîh İbn Hibbân*. Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 1988.
- İbn Kûdame, Abdullah b. Ahmed b. Muhammed. *el-Müğni*. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2004.
- İbn Mâceh, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *Sünenü İbn Mâceh*. Lübnan: Dâru'l-İhyâu'l-Kutûbi'l-Arabiyye, ty.
- İbn Rüşd el-Kürtûbî, Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetül muktesid*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2003.
- Kâsâni, Alâuddin Ebû Bekir b. Mes'ud. *Bedâ'i'u's-sanâ'i fi tertîbi's-şerâ'i*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2010.
- Keyrevânî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *Metnu risâle*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1998.
- Kindî, Muhammed b. İbrâhim. *Beyanu's-şer'*. Umân: Vizâretu'l-Evkâf ve Şûnu'd-Diniyye, 1983.
- Merğînânî, Ali b. Ebû bekir b. Abdulhalîl. *Metnu bidâyeti'l-mümtedi*. Kâhire:Mektebetu Ali Sebeh, 2001.
- Muhammed b. Abdullah el-Hatîb el-Ömerî, Tebrizî, *Mişkatu'l-mesâbih*. Beyrut: el-Mektebe İslâmiyye, 1985.

- Mustafa Sâlih Bâcû. *Menhecu'l-ictihat inde'l-İbâziyye*. Maskat: Mektebetu Cîlî'l-Vâ'îd, t.y.
- Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, Hâkim. *el-Müstedrek ala sahîheyn*. Beyrut: Daru'l-Kutubu'l- İlmîyye, 1990.
- Sâlimî, Abdullâh b. Hâmid. *Şerhu'l-câmi' sâğir müsnedü imam Rebi'*. Umân: Mektebetu İmâm Nureddin es-Sâlimî, 2017.
- Sâlimî, Abdullâh b. Muhammed b. Abdullâh. *Mevsûatü'l-fıkhi-İbâdî*. Umân: Vizâretu'l-Evkâf ve Şûnu'd-Diniyye, 2017.
- Sâlimî, Nurettin Abdullâh b. Humejd. *Meâricu'l-amâl*. Umân: Vizâretu'l-Evkâf ve Şûnu'd-Diniyyet, 2010.
- Sumeynî, Abdulaziz b. Hâc b. İbrahim *et-Tacu'l-manzûm*. Maskat: Vizârutu't-Turâsî'l-Kiyem ve's-Sekâfe, Umman Sultanlığı, 2009.
- Şâfiî, Muhammed b. İdris. *el-Umm*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2011.
- Şemmâhi, Ebû Sâkin Âmir b. Ali b. Seyfâl. *Kitabu'l-idâh*. Umân: Vizâretu'l-Evkâf ve Şûnu'd-Diniyye, 2011.
- Vercelânî, Ebû Ya'kûp Yusûf b. İbrahîm. *Kitâbu't-Tertîb*. Maskat: Mektebetu Maskat, 2019.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed
